

Eseu privind tema și viziunea despre lume într-un roman realist-balzacian studiat

Context

Publicat în 1938, romanul „*Enigma Otiliei*” apare la sfârșitul perioadei interbelice, și este al doilea dintre cele patru romane scrise de George Călinescu .

1 Evidențierea trăsăturilor care fac posibilă încadrarea romanului studiat într-o tipologie, într-un curent cultural/literar, într-o orientare tematică

Opera literară „*Enigma Otiliei*” este un roman deoarece are o acțiune amplă, desfășurată pe mai multe planuri, cu un conflict complex, la care participă numeroase personaje.

specie literară

Este roman realist de tip balzacian deoarece apar tema familiei și motivul moștenirii și al paternității, pentru că structura este închisă, iar relatarea întâmplărilor este făcută la persoana a III-a , din perspectiva unui narator omniscient, omniprezent și obiectiv; este utilizată tehnica detaliului semnificativ, iar personajele sunt prezentate în relație cu mediul din care provin, fiind tipice pentru o anumită categorie socială. Cu toate acestea, romanul depășește modelul realismului clasic, prin spiritul critic și polemic, prin elementele ce țin de modernitate, precum ambiguitatea personajelor.

tipologie/curențe literare

Portretul Otiliei este realizat prin tehnici moderne: comportamentismul și reflectarea poliedrică (pluriperspectivismul). Până în capitolul al XVI-lea, Otilia este prezentată mai ales prin comportamentism (fapte, gesturi, replici), fără a-i cunoaște gândurile din perspectiva unică a naratorului. Această tehnică este dublată de reflectarea personalității Otiliei în conștiința celorlalte personaje, ceea ce îi alcătuiește un portret complex și contradictoriu: este „*fe-fetița*” cuminte și iubitoare pentru moș Costache, fata exuberantă, „*admirabilă, superioară*” pentru Felix, femeia capricioasă, „*cu un temperament de artistă*” pentru Pascalopol, „*o dezvățată, o stricată*” pentru Aglae, „*o fată deșteaptă*”, cu spirit practic, pentru Stănică, o rivală în căsătorie pentru Aurica.

tehnici moderne
comportamentismul și reflectarea poliedrică

Un alt aspect modern, naturalismul, constă în interesul pentru procesele psihice deviate, alienarea și senilitatea, motivate prin ereditate și mediu. Titi, fiul retardat care se îndreaptă spre demență, este o copie a tatălui său, Simion Tulea. Aurica, fata bătrână, invidioasă și rea, este o copie degradată a mamei. Amândouă au preocupări obsesive: Aglae - moștenirea, Aurica - dorința de a se căsători. Universul familiei Tulea se află sub semnul bolii, al degradării morale reflectate în plan fizic.

naturalismul

2 Ilustrarea temei romanului în episoade/citate/secvențe comentate

Prin temă, romanul este balzacian și citadin. Caracterul citadin ține de modernismul lovinescian. Imaginea societății constituie fundalul pe care se proiectează formarea/maturizarea tânărului Felix Sima, care, înainte de a-și face o carieră, trăiește experiența iubirii și a relațiilor de familie.

roman
balzacian
și citadin

3 Prezentarea elementelor de structură și de compoziție ale textului narativ, semnificative pentru tema și viziunea despre lume din romanul studiat (de exemplu: acțiune, conflict, relații temporale și spațiale, incipit, final, tehnici narrative, perspectivă narativă, registre stilistice, limbajul personajelor etc.)

Titlul inițial, „*Părinții Otiliei*”, reflectă ideea balzaciană a paternității, deoarece fiecare dintre personaje determină cumva soarta orfanei Otilia, ca niște „părinți”. Autorul schimbă titlul din motive editoriale și deplasează accentul de la motivul realist al paternității la misterul protagonistei.

ideea
balzaciană
a paternității

Întâmplările din roman sunt relatate la persoana a III-a, din perspectiva unui narator omniscient și omniprezent.

perspectiva

Romanul, alcătuit din douăzeci de capitole, este construit pe mai multe planuri narrative, care urmăresc destinul unor personaje: destinul Otiliei, al lui Felix, al membrilor, clanului Tulea, al lui Stănică etc. Un plan urmărește lupta dusă de clanul Tulea pentru obținerea moștenirii lui Costache Giurgiuveanu și înlăturarea Otiliei Mărculescu. Al doilea plan prezintă destinul tânărului Felix Sima care, rămas orfan, vine la București pentru a studia medicina, locuiește în casa tutorelui său, avarul Costache Giurgiuveanu și trăiește iubirea adolescentină pentru Otilia.

narativă
obiectivă

compoziție

Incipitul romanului realist fixează veridic cadrul temporal (*Într-o seară de la începutul lui iulie 1909*) și spațial (strada Antim din București, casa lui moș Costache), prezintă principalele personaje, sugerează conflictul și trasează principalele planuri epice. Finalul este închis prin rezolvarea conflictului și este urmat de un epilog.

incipitul
fixează
cadrul
temporal
și spațial

Simetria incipitului cu finalul se realizează prin descrierea străzii și a casei lui moș Costache.

simetria
incipitului
cu finalul

Istoria moștenirii include un dublu conflict succesoral: este vorba pe de o parte, de ostilitatea manifestată de Aglae împotriva orfanei Otilia, și pe de altă parte, de interesul lui Stănică pentru averea bătrânului, care duce la dezbinarea familiei Tulea. Conflictul erotic privește rivalitatea dintre adolescentul Felix și maturul Pascalopol pentru iubirea Otiliei.

conflicte

În conflictul pentru moștenire se află două familii înrudite. Membrii acestora aparțin unor tipologii umane care conturează universul social. În casa lui Costache Giurgiuveanu, proprietarul averii, trăiește Otilia Mărculescu, adolescentă orfană, fiica celei de-a doua soții decedate a acestuia. Aici ajunge orfanul Felix Sima, venit la tutorele său din București pentru a studia Medicina. Moșierul Leonida Pascalopol, prieten al bătrânului vine în casă din dorința de a avea o familie și din afecțiune pentru Otilia, pe care o cunoaște de mică.

În casa vecină trăiește o a doua familie, înrudită cu prima, care aspiră la moștenirea averii bătrânului. „Clanul” Tulea este condus de sora lui Costache, Aglae. Din familie fac parte soțul acesteia, Simion Tulea și cei trei copii ai lor, Olimpia, Aurica și Titi. Acestei familii i se adaugă Stănică Rațiu, soțul Olimpiei, dornic să obțină moștenirea.

expozițiunea realizată după metoda realist balzaciană

Expozițiunea este realizată în metoda realist-balzaciană: situarea exactă a acțiunii în timp și spațiu, veridicitatea susținută prin detaliile topografice, finețea observației și notarea detaliului semnificativ. Caracteristicile arhitectonice ale străzii și ale casei lui moș Costache sunt surprinse de „ochiul unui estetic”, din perspectiva naratorului specializat, deși observația îi este atribuită personajului-reflector, Felix Sima, care caută o anumită casă.

Odată intrat în casă, Felix îi cunoaște pe unchiul său și pe verișoara Otilia, apoi asistă la o scenă de familie: jocul de table. Naratorul îi atribuie lui Felix observarea obiectivă a personajelor prezente în odaia înaltă în care este introdus.

Intriga se dezvoltă pe două planuri care se întrepătrund: pe de o parte, este prezentată istoria moștenirii lui Costache Giurgiuveanu, iar pe de altă parte, romanul are în centru destinul tânărului Felix Sima, maturizarea lui (ceea ce-i conferă cărții caracterul de Bildungsroman).

intriga se dezvoltă pe două planuri

Lupta pentru moștenirea bătrânului avar este un prilej pentru observarea efectelor, în plan moral, ale obsesiei banului. Moș Costache, proprietar de imobile, restaurante și acțiuni, nutrește iluzia longevității și nu pune în practică niciun proiect pentru a-i asigura viitorul Otiliei. Clanul Tulea urmărește să moștenească averea lui, plan periclitat ipotetic de adopția Otiliei. Deși are o afecțiune sinceră pentru fată, bătrânul amână adopția ei, de dragul banilor și pentru că se teme de Aglae. el încearcă totuși să pună în aplicare niște planuri pentru a o proteja pe Otilia, intenționând să-i construiască o casă cu materiale provenite de la demolări. Proiectele lui moș Costache nu se realizează, deoarece, din cauza efortului depus la transportarea materialelor, bătrânul este lovit de o criză de apoplexie. Chiar dacă pentru familia Tulea boala lui moș Costache reprezintă un prilej de a-i ocupa militărește casa, în așteptarea morții bătrânului și a obținerii moștenirii, îngrijirile lui Felix, ale Otiliei și ale lui Pascalopol determină însănătoșirea bătrânului avar. Moartea lui moș Costache este provocată, în cele din urmă, de Stănică Rațiu, ginerele Aglaei, care urmărește să parvină și îi fură avarului banii de sub saltea. În deznodământ, Olimpia e părăsită de Stănică, Aurica nu-și poate face o situație, iar Felix o pierde pe Otilia.

Alături de avariție, lăcomie și parvenitism, sunt înfățișate alte aspecte ale familiei burgheze: relația dintre părinți și copii, căsătoria, condiția orfanului.

Planul formării tânărului Felix, student la Medicină, urmărește experiențele trăite de acesta în casa unchiului său, în special iubirea adolescentină pentru Otilia. Este gelos pe Pascalopol, dar nu ia nicio decizie, fiindcă primează dorința de a-și face o carieră. Otilia îl iubește pe Felix, dar după moartea lui moș Costache îl părăsește, considerând că reprezintă o piedică în calea realizării lui profesionale. Ea se căsătorește cu Pascalopol, bărbat matur, care îi poate oferi înțelegere și protecție. În epilog, aflăm că, generos, Pascalopol i-a redat Otiliei libertatea de a-și trăi tinerețea, ea devenind soția unui conte exotic și căzând în „*platitudine*”. Otilia rămâne pentru Felix o imagine a eternului feminin, iar pentru Pascalopol, o „*enigmă*”.

Pentru portretizarea personajelor, autorul alege tehnica balzaciană a descrierii mediului și fizionomiei, din care se pot deduce trăsăturile de caracter. Portretul balzacian pornește de la caracterele clasice (avarul, ipohondrul, gelosul, ambițiosul, cocheta), că-

roa realismul le conferă dimensiune socială și psihologică, adăugând un alt tip uman, arivistul. Tendința de generalizare conduce la realizarea unei tipologii clasice: moș Costache - avarul, Aglae - „*baba absolută fără cusur în rău*”, Aurica - fata bătrână, Simion - dementul senil, Titi - debilul mintal, Stănică Rațiu - arivistul, Otilia - cochetam Felix - ambițiosul, Pascalopol - aristocratul rafinat.

tehnici
balzaciene
de portre-
tizare a
personaje-
lor

Concluzie

Roman al unei familii și istorie a unei moșteniri, „*Enigma Otiliei*” de George Călinescu se încadrează în categoria prozei realist-balzaciene, deși criticul N. Manolescu consideră că este de un „*balzacianism fără Balzac*”.